

тов [Электронный ресурс]. – Режим доступа http://www.basegroup.ru/library/practice/data_mining_in_loyalty/

8. Data Mining – интеллектуальный анализ данных [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.olap.ru/basic/>

PREFERENCES

"Vvedenie v Data Mining. Chast 2 [Introduction to Data Mining. Part 2]". http://www.interface.ru/fset.asp?Url=/misc/dm_p2.htm

Barsegian, A. A. and others. *Metody i modeli analiza dannykh: OLAP i Data Mining* [Methods and models of data analysis: OLAP and Data Mining]. St. Petersburg: BKHV-Peterburg, 2004.

King, Erik A. "Priobretenie sredstv Data Mining: kak izbezhat oshibok pri sozdanii sistemy prognoznoy analitiki [Acquisition of Data Mining: how to avoid mistakes when creating predictive analytics system]". <http://citcity.ru/12995/>

Krivat, B., Maklennen, D., and Tang, Ch. *Microsoft SQL Server 2008: Data Mining – intellektualnyy analiz dannykh* [Microsoft SQL Server 2008: Data Mining – an intellectual data analysis]. St. Petersburg: BHV, 2009.

"Naznachenie sistem Data Mining [Aiming of Data Mining systems]". <http://www.interface.ru/fset.asp?url=/misc/nsdm.htm>

Oreshkov, V. I., and Paklin, N. B. *Biznes-analitika: ot dannykh k znaniyam* [Business analytics: from data to knowledge]. St. Petersburg: Piter, 2009.

Parshina, A., and Arustamov, A. "Primenenie Data Mining dlia povysheniia loialnosti klientov [Application of Data Mining to enhance customer loyalty]". http://www.basegroup.ru/library/practice/data_mining_in_loyalty/

"Data Mining – intellektualnyy analiz dannykh [Data Mining – an intellectual data analysis]". <http://www.olap.ru/basic/>

УДК 330.322:368:622.3

АНАЛІЗ СУЧАСНОЇ ПРАКТИКИ СТРАХУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ У ВУГЛЕВИДОБУВАННІ

ГУСАК А. С., КАБАНОВ А. І.

УДК 330.322:368:622.3

Гусак А. С., Кабанов А. І. Аналіз сучасної практики страхування інвестиційних проектів у вуглевидобуванні

У статті проаналізовано сучасну практику страхування інвестиційних проектів у вуглевидобуванні. Досліджено досвід країн з розвинутою вугільною промисловістю, зокрема, США, Австралії та КНР. Проаналізовано пропозиції державних і приватних страховиків, які надають послуги зі страхування комерційних і некомерційних (політичних) ризиків для інвестиційних проектів у вуглевидобуванні. Визначено основні види страхового захисту, які набули поширення при страхуванні реальних інвестицій, та проаналізовано специфіку їх застосування під час забезпечення вуглевидобувних проектів. За результатами аналізу виокремлено ключові види страхування, які можуть забезпечити комплексний захист інвестиційних проектів в українському вуглевидобуванні.

Ключові слова: вуглевидобування, інвестиційний проект, ризик, страхування.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 27.

Гусак Андрій Сергійович – молодший науковий співробітник відділу проблем перспективного розвитку ПЕК, Інститут економіки промисловості НАН України (вул. Университетська, 77, Донецьк, 83048, Україна)

E-mail: barvaz71@mail.ru

Кабанов Анатолій Іванович – доктор економічних наук, заступник директора Відділення вугілля, горючих сланців і торфу, Академія гірничих наук України (просп. Академіка Палладіна, 46/2, Київ, 03680, Україна)

E-mail: ougst@visti.com

УДК 330.322:368:622.3

Гусак А. С., Кабанов А. И. Анализ современной практики страхования инвестиционных проектов в угледобыче

В статье проанализирована современная практика страхования инвестиционных проектов в угледобыче. Исследован опыт стран с развитой угольной промышленностью, в частности, США, Австралии и КНР. Проанализированы предложения государственных и частных страховщиков, предоставляющих услуги по страхованию коммерческих и некоммерческих (политических) рисков для инвестиционных проектов в угледобыче. Определены основные виды страховой защиты, которые получили распространение при страховании реальных инвестиций, и проанализирована специфика их применения в страховании угледобывающих проектов. По результатам анализа выделены ключевые виды страхования, применение которых может обеспечить комплексную защиту инвестиций в украинские проекты по добыче угля.

Ключевые слова: угледобыча, инвестиционный проект, риск, страхование.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Библ.:** 27.

Гусак Андрей Сергеевич – младший научный сотрудник отдела проблем перспективного развития ТЭК, Институт экономики промышленности НАН Украины (ул. Университетская, 77, Донецк, 83048, Украина)

E-mail: barvaz71@mail.ru

Кабанов Анатолий Иванович – доктор экономических наук, заместитель директора Отделения угля, горючих сланцев и торфа, Академия горных наук Украины (просп. Академіка Палладіна, 46/2, Киев, 03680, Украина)

E-mail: ougst@visti.com

UDC 330.322:368:622.3

Gusak A. S., Kabanov A. I. Analysis of the modern practice of insuring investment projects in coal mining

The article analyses the modern practice of insuring investment projects in coal mining. It studies experience of countries with developed coal industry, namely, United States, Australia and China. It analyses offers of state and private insurers that provide services in insuring commercial and non-commercial (political) risks for investment projects in coal mining. It determines main types of insurance protection, which started to be widely used when insuring real investments, and analyses specific features of their application in insuring coal mining projects. It uses the analysis for highlighting key types of insurance, application of which could ensure complex protection of investments into Ukrainian coal mining projects.

Key words: coal mining, investment project, risk, insurance.

Pic.: 1. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 27.

Gusak Andrey S. – Junior Researcher, Department of FEC Perspective Development Problems, Institute of Industrial Economics of NAS of Ukraine (vul. Unyversytetska, 77, Donetsk, 83048, Ukraine)

E-mail: barvaz71@mail.ru

Kabanov Anatoliy I. – Doctor of Science (Economics), Deputy Director of the Branch of Coal, Oil Shale and Peat, Academy of Mining Sciences of Ukraine (prosp. Akademika Palladina, 46/2, Kyiv, 03680, Ukraine)

E-mail: ougst@visti.com

В українській вугледобувній промисловості важливим завданням є розробка діючих організаційно-правових і фінансово-економічних механізмів для підвищення інвестиційної привабливості галузі.

До загально визнаних інструментів підвищення економічної безпеки, а також інвестиційної привабливості проектів у реальному секторі економіки відноситься комплексне страхування ризиків подібних проектів. Страхування поширене у розвинених країнах і вважається одним із ключових інструментів управління складними виробничими проектами [1], які потребують значних обсягів капіталовкладень і мають довгий життєвий цикл (майже всі проекти у енергетиці і добувних галузях).

Фактично у вітчизняній вугільній галузі відсутній досвід надання страхового захисту за інвестиційними проектами, і на сьогодні здійснюються лише перші кроки щодо його набуття. За таких умов доцільним є аналіз існуючої практики страхування інвестицій у вугледобуток у тих країнах, що є визнаними світовими лідерами з видобутку вугілля.

Метою даного дослідження є визначення та аналіз ключових напрямків страхового захисту інвестиційних проектів у вугледобуванні, які використовуються для забезпечення інвесторів від найбільш суттєвих і специфічних галузевих ризиків, що притаманні подібним проектам, та у майбутньому можуть бути застосовані в українських реаліях.

Варто зазначити, що питання страхування інвестиційних проектів у реальному секторі економіки є достатньо опрацьованими як з наукової, так і з практичної точки зору.

Окремих аспектам страхування інвестицій, що реалізуються у формі проектів у реальному секторі економіки, присвячені дослідження таких науковців, як Ю. М. Ільїних та Ж. М. Козлова [2], М. І. Дзямучич [3], Р. Пікус [4], В. Глібчук [5] та ін., а також роботи практиків страхового бізнесу, зокрема О. Зальотова та В. Варені [6], А. Міллермана та Л. Шукалович [7] тощо.

Аналіз наукових праць свідчить про розвиток двох основних підходів щодо визначення об'єктів страхового захисту під час ведення інвестиційного проекту:

1) звужений підхід до страхування реальних інвестицій, за якого його визначають як один із видів майнового страхування, призначений переважно для захисту майнових інтересів суб'єктів інвестиційної діяльності від ризиків знецінення, втрати, знищення капіталовкладень, які набувають форму активів проекту [8];

2) розширений підхід до страхування реальних інвестицій, який передбачає, що страховий захист має надаватися не лише за ризиками, що знецінюють або нівелюють капіталовкладення, а також за ризиками, які певним чином зменшують очікувані результати реалізації проекту, тобто інвестиційний прибуток (дохід). Зокрема, І. Мойсеєнко визначає інвестиційний ризик як можливість нездійснення запланованих цілей інвестування (такі, як прибуток або соціальний ефект) і отримання грошових збитків [9]. С. Ревенчук та Н. Ревенчук визначають інвестиційний ризик як «невизначеність доходів від певного виду інвестиційного проекту, пов'язану з можливістю виникнення протягом його реалізації несприятливих

ситуацій і наслідків» [10]. Схоже визначення дає Н. Гайдис, розуміючи під інвестиційним ризиком ймовірність виникнення непередбачених фінансових втрат (зменшення прибутку, доходів, втрати капіталу тощо) за невизначеності умов інвестиційної діяльності [11].

Страхування інвестиційних проектів у вугледобуванні у межах даного дослідження буде розглядатися саме в контексті розширеного підходу.

Роботи, які присвячені визначенню та класифікації найбільш актуальних ризиків вугледобувної промисловості, представлені поодинокими дослідженнями І. Кочури [12], А. Петросова [13], С. Шакеїна [14]. У межах зазначених досліджень не виокремлюються ризики вугледобутку, які притаманні саме інвестиційним проектам, а також відсутнє визначення тих з них, які можуть і мають передаватися на страхування, тобто, можуть бути об'єктом професійного захисту з боку незалежного ризик-менеджера – страхової компанії.

Одним із не багатьох релевантних джерел інформації про можливість передачі на страхування окремих ризиків інвестиційних проектів у вугледобувній галузі можуть служити дані контент-аналізу комерційних пропозицій для підприємств вугледобувного сектора, представлених провідними міжнародними страховими брокерами та провідними страховими компаніями світу.

Результати саме такого аналізу представлені в даному дослідженні. Їх узагальнення дозволяє сформулювати перелік основних напрямків комплексного страхового захисту реальних інвестицій у вугледобуток, застосування якого можна вважати доцільним для економічного забезпечення та підвищення інвестиційної привабливості масштабних проектів, втілення яких так потребує вітчизняне вугледобування.

Проведений контент-аналіз комерційних пропозицій міжнародних страхових брокерів, що спеціалізуються на наданні страхового захисту інвестицій у вугледобувній сфері, а також страхових компаній, що функціонують на ринках таких країн, як США, Австралія та Китай (мають розвинену галузь вугледобування) показав, що існує можливість застосування страхового захисту інвестиційних проектів у вугледобуток від низки як політичних (некомерційних), так і комерційних ризиків.

Специфіка страхового захисту подібних проектів багато у чому зумовлюється тим фактом, що навіть у розвинених країнах з ринковою економікою власником вугільних родовищ є держава (через стратегічну значущість вугілля як не відновлюваного природного ресурсу), відтак:

1) страховий захист інвестицій у вугледобуток організується відповідно до конкретних завдань розвитку вугледобувної галузі та специфіки проектів, що визначається переважно державою;

2) до розбудови страхового захисту інвестицій у вугледобуток можуть залучатися як комерційні страховики та посередники страхового ринку (брокери), так і державні страхові компанії;

3) надання страхового захисту передбачає не лише страхування від комплексу комерційних ризиків за проектом, але й забезпечення від так званих некомерційних,

або політичних ризиків, пов'язаних зі специфікою інвестиційної, енергетичної та інших видів державної політики у країні ведення проекту, та суспільно-політичними явищами у даній країні – реципієнтові інвестицій.

Основні характеристики страхового захисту від некомерційних ризиків, що застосовуються для інвестиційних проектів у вуглевидобуванні у зазначених країнах, наведено в *табл. 1*.

пропонує послуги з ризикового страхування саме для підприємств вугільної промисловості [19].

Процес створення компанії був розпочатий ще у 2008 р. п'ятнадцятьма державними організаціями, серед яких – Соціальне бюро безпеки вугільної промисловості провінції Шаньсі, «China National Coal Group Corp.» та інші державні вугільні компанії КНР. Уставний фонд страховика складає 500 млн юанів (78 млн дол. США) [20].

Таблиця 1

Захист інвестицій у вуглевидобуток від політичних ризиків: світовий досвід

Характеристики страхового захисту	США	Китай	Австралія
Страховики, що надають захист	Корпорація приватних закордонних інвестицій ОПІК (OPIC – Overseas Private Investment Corporation) – спеціалізоване агентство, діяльність якого охоплює американські інвестиції в 140 країнах	«Sinasure» – державна Китайська корпорація зі страхування експортних кредитів [17]. Мета створення «Sinasure» – забезпечення підтримки та розвитку експорту китайських товарів, а також зарубіжних інвестицій китайських компаній шляхом страхування експортних кредитів та інвестицій, а також випуску відповідних гарантій	Страховий захист здійснюється переважно приватними страховиками – у т. ч. за політичними ризиками [18]. Страхування за політичними ризиками не є актуальним для вугільної промисловості Австралії через те, що країна має стабільну політичну та економічну ситуацію і об'єктивно є привабливою для інвесторів, а інвестування у вуглевидобуток здійснюється переважно у межах країни. Відтак не створено спеціалізованої національної агенції зі страхування інвестицій, натомість функціонує державна кредитна агенція EPIC
Ризики, за якими надається ubezpieчення	Страхування від ризиків, пов'язаних з експропріацією чи націоналізацією, необоротністю місцевої валюти, пошкодженням майна і втратою прибутку через громадянські війни, зміни політичного режиму тощо [16].	Страхування на випадок: 1) експропріації, громадянської війни; 2) політичного насильства; 3) передачі, обмеження та порушення прав власності інвесторів внаслідок зміни державної політики країни-реципієнта інвестицій	
Додаткові послуги страховика для інвесторів	Фінансування проектів і кредитування приватних інвесторів шляхом надання короткострокових і довгострокових позик. Надання консультаційних послуг інвесторам з вивчення політичної та економічної ситуації в країні здійснення інвестицій	«Sinasure» надає професійні послуги: 1) ризик-аналізу для країни-реципієнтів інвестицій; 2) правового та організаційного консалтингу (здійснення інвестицій у відповідності до законів і правил приймаючої країни, проходження необхідних процедур для отримання дозвільних документів тощо)	

Як видно з наведених даних, у двох з трьох проаналізованих країн страхові компанії, що надають захист по інвестиційних проектах саме від некомерційних ризиків (у т. ч. у вуглевидобутку), є державними структурами. У той же час, незважаючи на державну форму власності, згадані страховики, що надають так звані послуги PRI (аббревіатура від англ. «political risks insurance»), працюють на принципах комерційної вигоди та самоокупності, навіть у КНР [15].

Характеристику страхового захисту інвестиційних проектів у вуглевидобуванні від комерційних ризиків представлено в *табл. 2*.

Як видно з наведеної *табл. 2*, у КНР страхування інвестиційних проектів у вуглевидобувній галузі переважно передане державному страховику – «China Coal Insurance» – першій в Китаї спеціалізованій галузевій страховій компанії, що створена наприкінці 2010 р. і

«China Coal Insurance» пропонує страховий захист на усіх етапах діяльності вуглевидобувного підприємства – від стадії інвестиційного проекту до переходу у звичний режим функціонування, включаючи захист як нерухомості й обладнання, так і ubezpieчення життя і здоров'я працівників галузі.

Хоча китайська страхова галузь інтенсивно розвивається, рівень використання страхового захисту на підприємствах вугільної промисловості є нижчим, ніж на підприємствах китайської економіки в середньому і в окремих географічних районах не досягає 10% (страхуванням охоплено менше 10% вугільних підприємств).

У той же час, лише за перші 6 місяців роботи загальний обсяг страхових премій, залучений «China Coal Insurance», склав 23 490 млн юанів, а частка «China Coal Insurance» у загальних обсягах страхування у КНР за цей період уже досягла 3,1% [19].

Захист інвестицій у вуглевидобуток від комерційних ризиків: світовий досвід

Характеристика страхового захисту	США	Китай	Австралія
Страховики, що надають захист	Спеціалізовані комерційні страховики та брокери: «Chubb», «Willis», «Marsh», «American Mining Insurance Company» та ін.	«China Coal Insurance», державна страхова компанія	Переважно спеціалізовані страхові брокери: «Mining Insurance Co», «Rural and General Insurance Broker» (RIGB), «Strathearn» та ін.
Види страхування, що застосовуються	<p>Страхування для вуглевидобувних проектів зазвичай включає [21]:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) страхування майна – ресурсів, задіяних на всіх стадіях проекту (будівлі, обладнання, транспорт); 2) страхування відповідальності перед третіми особами під час реалізації проекту (у т. ч. так звана «парасолька» – страхування відповідальності усіх підрядників та субпідрядників, що здійснюють роботи за проектом); 3) страхування комплексу будівельно-монтажних ризиків, у т. ч. при будівництві підземної інфраструктури за проектом; 4) страхування експлуатаційних доходів за проектом – ризиків перерви у виробництві, у т. ч. для підземних шахт 	<p>Пропозиція страховика включає [19]:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) страхування персоналу від нещасних випадків і медичне страхування; 2) страхування майна, у т. ч. об'єктів лізингу; 3) страхування відповідальності перед третіми особами під час реалізації проекту; 4) страхування кредитів і гарантій за проектом, а також передача цих ліній у перестраховання іноземним перестраховикам 	<p>Пропозиції брокерів містять такі види страхування [22, 23, 24]:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) страхування майна – нерухомості, машин та обладнання – від традиційного комплексу ризиків (вогнєві ризики, стихійних явищ, механічних пошкоджень, крадіжок і навмисного заподіяння шкоди); 2) традиційне страхування транспорту від угону та пошкоджень (каско); 3) страхування комплексу будівельно-монтажних ризиків (у т. ч. так звана «парасолька» – страхування відповідальності усіх підрядників та субпідрядників); 4) страхування відповідальності підрядних організацій перед інвестором, включаючи відповідальність геологорозвідувальних компаній за коректність оцінки запасів; 5) страхування від перерви у виробництві; 6) страхування цивільної відповідальності перед третіми особами (у т. ч. екологічні ризики)

Незважаючи на розвинену структуру страхового ринку та активний розвиток вуглевидобутку, в Австралії не дуже велика кількість страховиків, що пропонують спеціалізований захист для інвестиційних проектів у галузі. Галузеві пакетні рішення переважно пропонують страхові посередники-брокери, що формують комплексну пропозицію для вугільних підприємств, включаючи страхування майнових і фінансових ризиків, а також вибір тих страхових компаній-партнерів, що мають досвід та готові приймати на себе ризики у вуглевидобувній промисловості.

Серед таких брокерів особливе місце займає «Strathearn», що пропонує спеціалізовані програми для вуглевидобування як відкритим, так і підземним способом, на всіх стадіях ведення інвестиційного проекту, а також страхові послуги для низки підрядників у сфері вуглевидобування.

Варто зазначити, що «Strathearn» у співпраці зі своїми партнерами розробив страхові продукти, схвалені Асоціацією гірничодобувних і гірничо-геологічних компаній Австралії (АМЕС) [24]. «Strathearn» рекомендований АМЕС як національно визнаний страховий брокер у наданні покриття для проектів у вуглевидобуванні. У партнерстві з АМЕС та представництвом провідного міжнародного страховика «QBE Insurance Limited», «Strathearn» надає послуги зі страхування відповідальності для більшості гравців сфери вуглевидобутку, зокре-

ма, програми страхування відповідальності для компанії, що проводять геологічну розвідку запасів кам'яного вугілля, які, у свою чергу, використовуються для обґрунтування інвестиційних проектів у вуглевидобуванні.

Подальший розвиток страхування інвестиційних проектів у вуглевидобуванні в Австралії очікувано пов'язаний з удосконаленням захисту за комерційними ризиками і використанням досвіду найбільш розвинених компаній, що надають спеціалізовані послуги зі страхування у вугільній промисловості – а саме страхових компаній США. Послугами американських страховиків користуються провідні світові інвестори у сфері вуглевидобутку, що розробляють, зокрема, і австралійські вугільні родовища («Rebody» та інші).

Страховий ринок США є одним з найбільш розвинених у світі, що робить доцільним саме аналіз комерційних пропозицій американських страховиків для інвестиційних проектів у вугільній промисловості.

За визначенням експертів, у середньому вуглевидобувна компанія США придбає страховий захист на суму порядку 50 млн. доларів за комплексними договорами страхування майна та відповідальності. Великі корпорації, особливо на початку нових проектів, укладають страхові угоди на суму 200 – 300 млн дол. США [25]. Мінімальний страховий захист для вуглевидобувного підприємства за договорами страхування відпо-

відальності перед третіми особами зазвичай становить від 5 млн дол. США. Страхові тарифи та суми страхових надходжень від вуглевидобувної галузі США, на жаль, не представлені у дослідженнях, оскільки ця інформація є комерційною таємницею.

Варто відзначити, що навіть на страховому ринку США функціонує обмежена кількість спеціалізованих страхових компаній, що готові надати страховий захист для підприємств вуглевидобування. До ключових гравців у даному секторі можна віднести такі страхові компанії, як «Chubb», American Mining Insurance Company (AMIC), а також представників глобальних страхових брокерів – «Marsh» та «Willis».

AMIC забезпечує страхове покриття для видобувних компаній на території США і не працює на глобальному ринку. Компанія пропонує покриття не лише для вуглевидобувних компаній, а й для мідних і срібних рудників, пісчано-гравійних кар'єрів, золотих копалень, глиняних та вапнякових кар'єрів тощо. Окрім традиційного страхового захисту за загальними майновими ризиками, ризиками відповідальності, AMIC надає страховий захист від нещасного випадку для робітників вугільних підприємств, а також послуги зі страхування від перерви у виробництві («business interruption») з причин, специфічних саме для вуглевидобутку, зокрема, через вплив несприятливих гірничо-геологічних умов ведення видобутку [26].

«Chubb» – страхова корпорація, що надає страховий захист у гірничодобувній промисловості більше 75 років і є одним з найбільш досвідчених страховиків у страхуванні проектів вуглевидобувної галузі (надає страховий захист компаніям, що забезпечують понад 40% від загального обсягу видобутку вугілля в США) [27]. «Chubb» також є основним страховиком для компаній, що проводять геологорозвідувальні роботи, спеціалізуючись на страхуванні відповідальності цих компаній за точність наданих оцінок для планування інвестиційних проектів.

Відмінностями страхового захисту від «Chubb» є наявність так званих модульних, або комплексних, програм галузевого страхування, у межах яких діє автоматичний ліміт відповідальності на суму 100 тис. дол., який може бути використаний за будь-яким страховим випадком, на вибір страхувальника (вугільної компанії), з переліку зазначених у договорі ризиків. Це переважно традиційний набір ризиків, що використовуються у договорах страхування майна та відповідальності (вогневі ризики, ризики стихійних явищ, механічних пошкоджень, крадіжок та протиправних дій третіх осіб тощо). У «модульний» пакет страхових послуг для вуглевидобувних компаній також входять [27]:

- ✦ страхування цивільної відповідальності вугільної компанії перед працівниками та персоналом підрядних організацій, задіяних на проекті, на випадок отримання тілесних ушкоджень, травм (включаючи наслідки травм),
- ✦ страхування цивільної відповідальності вугільної компанії за пошкодження майна третіх осіб, що сталося внаслідок ведення прохідницьких, очисних робіт і переробки вугілля страхуваль-

ником. У відповідності до специфіки вуглевидобувної сфери, страховими випадками вважаються ситуації, що сталися внаслідок ведення буро-вибухових робіт, під час виконання будь-яких робіт що регулюються договірними відносинами вуглевидобувної компанії та її контрагентів, а також внаслідок осідання ґрунту через проведення прохідницьких та очисних робіт;

- ✦ дохід від операційної діяльності, бізнес-дохід від проекту, інші заплановані доходи також можуть бути застраховані – даний захист доступний для підприємств, що проводять відкритий видобуток вугілля, а також для операцій з переробки і збагачення вугілля.

При розрахунках суми страхового покриття за ризиками для подібних договорів враховується очікуваний тоннаж корисних копалин, а також прогнозований рівень цін, що має забезпечити відповідний рівень доходу від комерційної діяльності. Такий підхід значно спрощує розрахунок страхового покриття та вибір необхідних обсягів відповідальності страховика.

Типові правила страхування не передбачають можливості страхування бізнес-доходу для операцій з підземного видобування вугілля, що є актуальним саме при проведенні інвестиційних проектів на подібних підприємствах.

Так званий «розширений формат» страхування для вуглевидобувного підприємства може включати страхування цивільної відповідальності підприємства за такими напрямками:

- ✦ страхове покриття за принципом «парасольки», що забезпечує так звану вертикальну спадкоємність з основного страхового покриття (автоматичне страхування відповідальності підрядників і субпідрядників, що здійснюють договірні роботи для страхувальника); додаткове страхове покриття за ризиками, що не входять в модульну програму;
- ✦ страхування відповідальності за забруднення навколишнього середовища – забезпечує захист від збитків за позовами проти вуглевидобувного підприємства за шкоду, заподіяну навколишньому середовищу. Існує типовий варіант покриття даного ризику, а також розширений варіант, що включає компенсацію витрат на первинні заходи з очищення довкілля на місці аварії;
- ✦ страхування відповідальності виконавчих осіб – страхування на випадок скоєння посадових злочинів різного характеру особами, що винаймаються власниками (інвесторами) як управляючі («D&O» страхування);
- ✦ страхування облігацій та порук;
- ✦ страхування за політичними ризиками (PRI).

Узагальнення результатів проведеного аналізу за видами страхування, які отримали поширення при розбудові комплексного захисту інвестиційних проектів у вуглевидобуванні розвинених країн, дозволяє побудувати таку структурно-логічну схему страхового забезпечення (рис. 1).

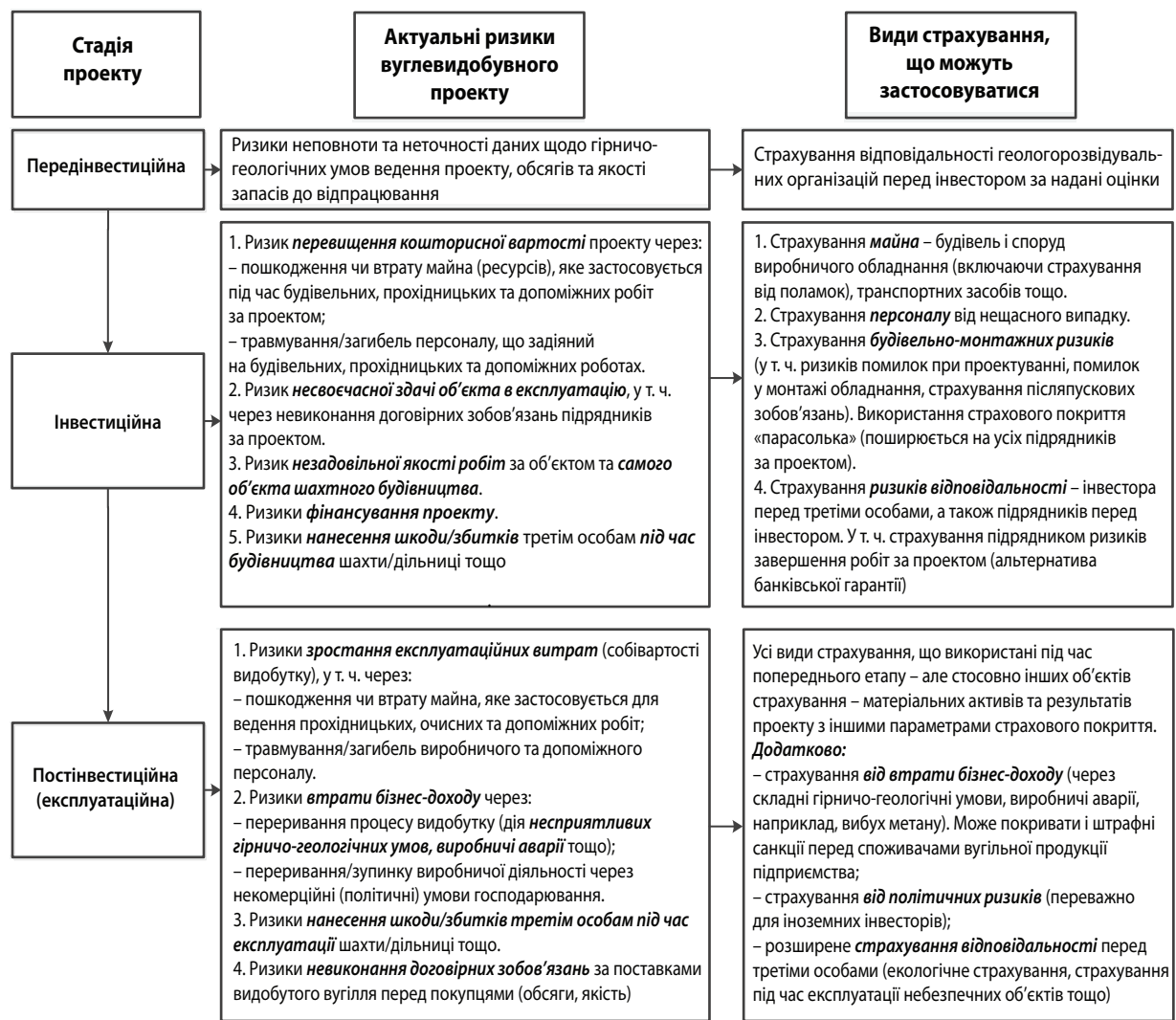

Рис. 1. Основні види страхування, що застосовуються для захисту інвестиційних проектів у вуглевидобутку: світовий досвід

Актуальність кожного з видів страхування залежатиме від конкретних економічних обставин, за яких здійснюватимуться інвестиції в український вуглевидобуток. Також на схемі відбито лише ключові ризики, які супроводжують інвестиційні проекти у вуглевидобуванні, тоді як юридичні, валютні, маркетингові (підприємницькі) та інші ризики, що притаманні комерційній діяльності та інвестиціям у будь-яку сферу, не знайшли свого відбиття. Тим не менш, запропонована схема може використовуватися як методичне підґрунтя при страхуванні інвестиційних проектів в українському вуглевидобуванні.

ВИСНОВКИ

Таким чином, за результатами проведеного дослідження виокремлено основні види страхування, які знайшли поширення у світовій практиці комплексного страхового захисту інвестиційних проектів у вуглевидобувній сфері та можуть бути використані для захисту реальних інвестицій у вітчизняному вуглевидобуванні.

Поглиблення проведеного аналізу та формування рекомендацій щодо умов доцільності використання кожного з означених видів страхування вітчизняними вуглевидобувними підприємствами є предметом подальших досліджень авторів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Катасонов В. Ю. Проектное финансирование: организация, управление риском, страхование. / В. Ю. Катасонов, Д. С. Морозов. – М.: Анкил, 2000. – 270 с.
2. Ильиных Ю. М. Страхование рисков при реализации инвестиционных проектов. / Ю. М. Ильиных, Ж. М. Козлова. // Ползуновский альманах. – 2009. – № 1. – С. 46 – 48.
3. Дзямулич М. І. Особливості страхування інвестиційних проектів в умовах нестабільності фінансових ринків / М. І. Дзямулич. // Економічний форум. – 2011. – № 1. – С. 65 – 69.
4. Пікус Р. Страхування як основа стабільності інвестиційної діяльності на ринку житлової нерухомості / Р. Пікус. // Вісник КНУ ім. Т. Г. Шевченка. Серія «Економіка». Випуск 106. – 2008. – С. 53 – 56.
5. Глібчук В. М. Моделювання і оптимізація інвестиційних ризиків на підприємствах в умовах невизначеності / В. М. Глібчук // Інститут менеджменту та економіки «Галицька академія». – 2010. – № 1. – С. 263 – 269.
6. Зальотов О. Знайти й забезпечити: страхування інвестиційних ризиків / О. Зальотов В. Вареня // Дебет-кредит. – 2001. – № 23. – С. 18-21.
7. Миллерман А. С. Оценка и страхование рисков инвестиционных строительных проектов / А. С. Миллерман, Л. В. Шукалович // Страховое дело. – 2009. – № 10. – С. 59 – 64.

8. **Дарміць З. Р.** Вплив ризиків у системі реалізації інвестиційних проектів / Р. З. Дарміць, Г. В. Лещук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 192. – С. 172 – 177.

9. **Мойсеєнко І. П.** Інвестування / І. П. Мойсеєнко. – К. : Знання, 2006. – 490 с.

10. **Інвестологія: наука про інвестування** / С. К. Ревенчук, Н. Й. Ревенчук, І. Г. Скоморович, М. Я. Блаженко. – К. : Атіка, 2001. – 264 с.

11. **Гайдис Н. М.** Інвестування / Н. М. Гайдис. – Л. : 2002. – 271 с.

12. **Кочура І. В.** Оценка возникновения рисков ситуаций при инвестировании средств в угольные предприятия. / О. Г. Худoley, И. В. Кочура // Старопромислові регіони Західної і Східної Європи в умовах інтеграції. – Донецьк : ДонНУ, 2003. – С. 357 – 361.

13. **Петросов А. А.** Экономические риски горного производства / А. А. Петросов, К. С. Мангуш. – М. : Изд-во Моск. горн. ун-та, 2002. – 142 с.

14. **Шаклейн С. В.** Оценка риска пользования недрами : учеб. пособие / С. В. Шаклейн, Т. Б. Рогова. – Кемерово, ГУ КузГТУ. – 2009. – 120 с.

15. **Jianxun Chen.** Banking and insurance in the new China: competition and the challenge of accession to the WTO / Jianxun Chen, Huici Shi. – Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2004. – 166 p.

16. **Shayerah I.** The Overseas Private Investment Corporation: Background and Legislative Issues. / Ilias Shayerah // CRS Report for Congress. – July, 2011. – 12 p.

17. **Yang Cheng.** Sinosure: Making the finance happen in China // 2nd Annual Marine Money China Ship Finance Conference. – Shanghai, China. – November 17th, 2011. – 14 p.

18. **Бабкина Е. В.** Страхование некоммерческих инвестиционных рисков: международный опыт / Е. В. Бабкина // Промышленно-торговое право. – 2010. – № 9. – С. 31 – 35.

19. **Yue Ben.** First coal insurance firm opens in China / Ben Yue // China Daily. – July, 25, 2011.

20. **Ng Rebecca.** China Coal Insurance Targets High-Risk industries Coal Mining / Ng Rebecca // INN Magazine. – 14th September, 2011. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://insurancenewsnet.com/article.aspx?id=277092&type=international#.USCIIaVA1Vd>

21. Офіційний сайт «American Mining Insurance Company» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.americanmining.com/Home/About>

22. RGIB's Mining & Resource Contractors Insurance Centre [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ruralandgeneral.com.au/mining_industry_business_insurance.php

23. Пропозиція для підприємств вугільної промисловості на офіційному сайті «Strathear Insurance Brokers» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.strathear.com.au/client-solutions/industry-expertise/mining-resources/coal-mining/>

24. Partnership between AMEC and Strathear Insurance Brokers. Офіційний сайт «Association of Mining and Exploration Companies» (AMEC) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://amec.org.au/sponsors>

25. **Hermann R.** Few insurers have appetite for coal-mining risks / R. Hermann. // Best's Review. – February. – 2006. – p. 16 – 20.

26. Офіційний сайт «American Mining Insurance Company» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.americanmining.com/Home/About>

27. Chubb Commercial Insurance for Mining. Офіційний сайт «Chubb Group of Insurance Companies» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.chubb.com/businesses/cci/chubb1682.html>

REFERENCES

Katasonov, V. Yu., and Morozov, D. S. *Proektnoe finansirovanie: organizatsiia, upravlenie riskom, strakhovanie* [Project finance: Organization, management of risk, insurance]. Moscow: Ankil, 2000.

Ilinykh, Yu. M., and Kozlova, Zh. M. *Polzunovskiy almanakh*, no. 1 (2009): 46-48.

Dziamulych, M. I. "Osoblyvosti strakhuvannia investytsiinykh proektiv v umovakh nestabilnosti finansovykh rynkiv [Features of insurance of investment projects amid the volatility in the financial markets]". *Ekonomichnyi forum*, no. 1 (2011): 65-69.

Pikus, R. "Strakhuvannia iak osnova stabilnosti investytsiinoi diialnosti na rynku zhytlovoi nerukhomosti [Insurance as the basis of stability for foreign investment in residential real estate market]". *Visnyk KNU im. T. H. Shevchenka*, no. 106 (2008): 53-56.

Hlibchuk, V. M. "Modeliuvannia i optymizatsiia investytsiinykh ryzykiv na pidpriemstvakh v umovakh nevyznachenosti [Simulation and optimization of investment risks in enterprises under conditions of uncertainty]". *Institut menezhmentu ta ekonomky «Halytska akademiiia»*, no. 1 (2010): 263-269.

Zalyotov, O., and Varenia, V. "Znaity i ubezpechyty: strakhuvannia investytsiinykh ryzykiv [Find and insure your investment risk insurance]". *Debet-kredyt*, no. 23 (2001): 18-21.

Millerman, A. S., and Shukalovich, L. V. "Otsenka i strakhovanie riskov investitsionnykh stroitelnykh proektiv [Assessment and risk insurance for investment construction projects]". *Strakhovoe delo*, no. 10 (2009): 59-64.

Darmits, R. Z., and Leshchuk, H. V. "Vplyv ryzykiv u systemi realizatsii investytsiinykh proektiv [Impact of risks in the system of implementation of investment projects]". *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 192 (2009): 172-177.

Moiseienko, I. P. *Investuvannia* [Investment]. Kyiv: Znannia, 2006.

Revenchuk, S. K. and others. *Investolohiia: nauka pro investuvannia* [Investology is the science about investing]. Kyiv: Atika, 2001.

Gaydis, N. M. *Investuvannia* [Investment]. Lviv, 2002.

Khudoley, O. G., and Kochura, I. V. "Otsenka voznyknovenyia ryskovykh sytuatsii pry yinvestyrovannyi sredstv v uholnye predpriyatiia [Assessment of risk situations when investing in coal Enterprise]". In *Staropromyslovi rehiony Zakhidnoi i Skhidnoi Evropy v umovakh intehtatsii*, 357-361. Donetsk: DonNU, 2003.

Petrosov, A. A., and Mangush, K. S. *Ekonomicheskie riski gornogo proizvodstva* [The economic risks of mining production]. Moscow: Izd-vo Mosk. gorn. un-ta, 2002.

Shaklein, S. V., and Rogova, T. B. *Otsenka riska polzovaniia nedrami* [Assessment of risk of subsoil use]. Kemerovo: GU KuzGTU, 2009.

Banking and insurance in the new China: competition and the challenge of accession to the WTO [Banking and insurance in the new China: competition and the challenge of accession to the WTO]. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2004.

Shayerah, I. "The Overseas Private Investment Corporation: Background and Legislative Issues [The Overseas Private Investment Corporation: Background and Legislative Issues]", 2011.

"Sinosure: Making the finance happen in China". Shanghai, China: November 17th, 2011.

Babkina, E. V. "Strakhovanie nekommercheskikh investitsionnykh riskov: mezhdunarodnyy opyt [Insurance-commercial investment risks: international experience]". *Promyshlennno-torgovoe pravo*, no. 9 (2010): 31-35.

Yue, Ben. "First coal insurance firm opens in China", 2011.

Ng, Rebecca. "China Coal Insurance Targets High-Risk industries Coal Mining." INN Magazine. <http://insurancenewsnet.com/article.aspx?id=277092&type=international#.USCIIaVA1Vd>

RGIB's Mining & Resource Contractors Insurance Centre. http://www.ruralandgeneral.com.au/mining_industry

"Propozytsiia dlia pidpriemstv vuhilnoi promyslovosti [Proposal for enterprises of coal industry]". Strathear Insurance Brokers. <http://www.strathear.com.au/client-solutions/industry-expertise/mining-resources/coal-mining/>

"Partnership between AMEC and Strathear Insurance Brokers". Association of Mining and Exploration Companies. <http://amec.org.au/sponsors>

Hermann, R. "Few insurers have appetite for coal-mining risks". In *Best's Review*, 16-20, 2006.

American Mining Insurance Company. <https://www.americanmining.com/Home/About>

"Chubb Commercial Insurance for Mining". Chubb Group of Insurance Companies. <http://www.chubb.com/businesses/cci/chubb1682.html>